

O žádoucí budoucnosti

Lukáš Likavčan, Ingerid S. Straume, Peter Tinti, Ndoni Mcunu,
Jonathan Ledgard

řetězový rozhovor

Transdisciplinární ohledávání současných výzev a možných budoucích konstelací.

Inspirační fórum: Jaké vlastnosti má žádoucí budoucnost? A jak může každý z nás přispět a napomoci tomu, aby nastala?

Ingerid S. Straume:

Norská publicistka a filozofka vzdělávání

Pevně věřím, že žádoucí budoucnost se bude utvářet demokraticky, tedy institucemi budovanými zdola, do kterých se zapojují všichni, nikoli těmi, jež ovlivňují globální korporace a jež těmto korporacím slouží. Instituce hrají ústřední roli, jelikož tvoří rámec, v němž se socializujeme, uvědomujeme si sami sebe a působíme na životní prostředí.

V žádoucí budoucnosti nebudou společnosti hierarchicky rozvrstveny. Domnívám se, že chceme-li se přiblížit budoucnosti, která je více žádoucí z ekologického hlediska, nemůžeme ignorovat stávající sociální konflikty mezi regiony na celém světě ani ty na Západě. Postoje těch, kteří berou v úvahu ekologii, jsou totiž velmi odlišné od postojů těch, kteří mají jiné starosti. Chceme-li vybudovat demokratickou, nehierarchickou budoucnost, je nutná určitá základní důvěra. A chceme-li se tomuto druhu důvěry přiblížit, myslím, že se musíme zaměřit na budování institucí, jež nahradí současné administrativní aparáty sloužící zájmům globálních korporací a jiných nedemokratických sil.

A jaké vlastnosti má podle mě žádoucí život a jak k nim může každý z nás přispět? Moje odpověď zní velmi jednoduše: musíme budovat živoucí, místní komunity, ve kterých můžeme žít vedle rostlin, hmyzu, jiných živočichů a půdy. Je třeba značně omezit cestování a přepravu zboží, a právě to může ovlivnit každý z nás. Myslím, že v budoucnu se bude většina z nás zabývat různými činnostmi, například pěstováním potravin, výstavbou domů a péčí o druhé. Snad si odpoledne budeme moci číst nebo rybařit, jak řekli Marx a Engels. Možná budeme snít o návštěvě Marsu, ale vážně o ní uvažovat nebudeme.

Žádoucí budoucnost je nejspíš budoucnost, ve které budeme vědět, že můžeme dělat, cokoli se nám líbí, ale uvědomujeme si, že všechno bychom dělat neměli, abych citovala Cornelia Castoriadis. Žádoucí lidský svět se vyznačuje sebeomezením, protože jsme směřovali k hranicím „bezpečného operačního prostoru pro lidstvo“ (viz planetární hranice, jak je definuje Stockholm Resilience Centre) a rozhodli se od nich poodstoupit. Svět je omezený prostor, v němž se můžeme realizovat skrze společenství s jinými živými bytostmi. Je také křehký a je

třeba jej udržet demokraticky.

Ingerid S. Straume: Bojíte se o budoucnost planety Země? Proč/Proč ne?

Lukáš Likavčan:

Teoretik a výzkumník v oblasti filosofie technologií a politické ekologie

Pokud jde o samotnou planetu – geofyzikální, geologický a astronomický subjekt – o budoucnost Země se nebojím. Planeta existovala dávno předtím, než se vyvinulo lidstvo, a bude tu i několik miliard let po našem zániku. Skutečné obavy mám z dlouhodobého přežití lidského druhu. Neříkám, že všichni vymřeme zítra nebo ode dneška za sto let. Ale protože jsme zapoměli, co znamená dlouhodobě plánovat (řekněme na staletí či tisíciletí), máme menší naději na přežití, protože se stává spíše otázkou náhody než záměrného uspořádání naší budoucnosti. Naším úkolem je totiž přežít na planetě, které je naše přežití lhostejné, což vyžaduje neustálé plánování a přizpůsobování se novým podmínkám. Pochybuji, že to dokážeme, pokud nepřehodnotíme, co znamená žít společně s jinými lidmi, živočichy, rostlinami, kameny a ekosystémy obecně.

Lukáš Likavčan: Jak se ve snaze o technologické inovace vyhnout opakování koloniálního násilí vůči Africe?

Jonathan Ledgard:

Myslitel v oblastech technologií, přírody a afrických ekonomik

To je důležitá otázka, jež musí ovlivňovat pokusy zavádět vznikající technologie v Africe. Týká se totiž vlastnictví. Kdo je vlastníkem IP adres? Afrika jich musí vlastnit víc. Je tu také subtilnější otázka optimalizace a kapitálu: co se stane s Afrikou, pokud cílem optimalizací technologických firem bude spíše dosažení zisku než účel? Musíme však být pozitivní a mít fantazii. Jak může být Afrika pomalá a rychlá zároveň? V otázce technologií je třeba učinit jednoduchá rozhodnutí. Mají být v afrických městech auta? Mají masné bílkoviny v Africe pocházet z průmyslových farem? Má se Afrika účastnit vesmírného závodu? V roce 1963 dosáhl počet obyvatel Afriky 305 milionů. V současnosti činí 1,4 miliardy. V roce 2050 to bude 2,8 miliardy. Afrika je tedy již dnes zemí budoucnosti. Vymyká se koloniálním a postkoloniálním narativům. V tomto smyslu ukazuje cestu Wakanda.

Jonathan Ledgard: Jak dnes můžeme investovat do žen a dívek ve venkovských oblastech Afriky, abychom jim umožnili chránit tamní komunity před klimatickou změnou?

Ndoni Mccunu:

Zakladatelka a bývalá výkonná ředitelka neziskové organizace Black Women in Science

Můžeme investovat do zviditelňování práce, kterou v současnosti dělají nebo na kterou aspirují, v mezinárodních

médiích. Poskytnout jim platformy pro místní a mezinárodní publicitu. Investovat můžeme i do vytváření partnerství prostřednictvím médií, finančních investic nebo mentorství.

Ndoni Mcunu: Co mohou mezinárodní i místní představitelé udělat proto, aby se problémy, potřeby a hlasy uprchlíků a imigrantů staly prioritou?

Peter Tinti:

Novinář zaměřujícího se na konflikty, bezpečnost, lidská práva a organizovaný zločin

Základním principem vytváření politiky vůči uprchlíkům a migrantům by pro mezinárodní i místní představitele měla být snaha „neškodit“. Uprchlíci už z povahy věci prchají z velmi neutěšených podmínek a v těchto podmínkách také cestují. Zákodárci proto musí zaručit, aby politické reakce zranitelnost nelegálních migrantů a žadatelů o azyl nezvyšovaly. To se může jevit jako jednoduché kritérium, ale až příliš často se stává, že politika mezinárodního společenství uprchlíkům a nelegálním migrantům záměrně či nechtěně škodí.

Tuto dynamiku často vidíme, když se vlády snaží snížit počet nelegálních migrantů a žadatelů o azyl donucovacími opatřeními a hraničními kontrolami. Jejich představitelé často říkají, že těmito postupy se snaží bojovat proti „obchodování s lidmi“, třebaže praktickým výsledkem je kriminalizace žádostí o azyl.

Důležité je poznamenat, že „převaděčství“ a „obchod s lidmi“ jsou podle mezinárodního práva dva různé trestné činy. Aniž bychom se pouštěli do technických detailů, hlavní rozdíl tkví v tom, že podstatou obchodování s lidmi je vykořisťování a nátlak. S obětí se obchoduje proti její vůli. Převaděči migrantů však nezákonně převádějí přes hranice, a přestože i v této souvislosti k vykořisťování a zneužívání často dochází, pašeráci a jejich klienti přinejmenším uzavřeli dohodu, kdy pašerák souhlasí s převedením migranta.

Z pohledu uprchlíků může být zaplacení pašeráka projevem převzetí kontroly nad vlastním osudem. V řadě případů jde o lidi opuštěné institucemi, které je měly chránit. Po letech, desetiletích či dokonce celých generacích setrvávání v uprchlických táborech nebo života v neudržitelné situaci se raději rozhodnou vzít věci do vlastních rukou, než aby čekali na mezinárodní systém, který je neustále zklamává.

Politici své kroky často rámují jako boj proti „obchodování s lidmi“. Ve skutečnosti však všeobecné znechucení z této činnosti jen využívají jako záminku k donucovacím opatřením, která uprchlíky připravují o jejich právo na azyl uzákoněné v Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951.

S Tuesday Reitano jsme v mé knize upozornili na to, jak se ekonomika převaděčství, stejně jako většina ostatních ekonomik, řídí zákony nabídky a poptávky. Pašeráci jsou dodavateli ve světě, ve kterém poptávka po pašeráckých službách dosáhla nebývalé úrovně, protože zatímco hranice se zabezpečují a obsazují vojáky, konflikty, přírodní katastrofy a politické pronásledování se dějí i nadále. Na konkurenčních trzích, kde spolehlivě

proudí zástupy přistěhovalců a převaděčské služby umí poskytovat více aktérů, bývají výrazně nižší ceny a pružnější platební režimy. Pašeráci jsou v těchto souvislostech motivováni poskytovat dobré služby částečně proto, že pokud získají špatnou pověst, migranti odejdou jinam.

Stát v řadě případů sleduje politiku, jež se zaměřuje pouze na dodavatelskou stranu ekonomiky převaděčství, a to zátahy proti pašerákům, přísnější kontrolou, budováním fyzických zdí nebo překážek a podobně, ignoruje ovšem skrytou poptávku po těchto službách – stejně jako skryté příčiny vysídlení, například válku, pronásledování a přírodní katastrofy způsobené klimatickou změnou. V takových podmínkách je trh omezený a pašerácké služby uspokojující poptávku mohou poskytovat jen aktéři se schopnostmi zločinců, třeba mafie a volná sdružení organizovaného zločinu. Konečným výsledkem je, že žadatelé o azyl musí za dosažení svých vytoužených destinací víc platit a musí i víc riskovat; zisky jdou přitom přímo do rukou zločineckých spolků, jejichž portfolio obvykle zahrnuje i jinou trestnou činnost a u nichž je pravděpodobnější, že uprchlíky využijí.

Snížení počtu uprchlíků a nelegálních migrantů na celém světě vyžaduje, aby se vyčlenily zdroje na ukončení a prevenci těch typů konfliktů a situací, které k vysídlení vedou, a aby se řešily dlouhodobé potřeby obyvatel, kteří jsou delší dobu bez domova.

Ani ti nejoptimističtější z nás nepovažují za pravděpodobné, že se příčiny vysídlování, například konflikty, klimatická změna, chudoba a globální nerovnost příjmů, v blízkém či střednědobém horizontu adekvátně vyřeší. V krátkodobém horizontu by však občané měli požadovat, aby jejich vlády odmítaly jakoukoli politiku, která nelegální migranty a žadatele o azyl může ohrozit ještě víc.

Rozhovor byl publikován ve festivalové knize MFDF Ji.hlava 2020.